

În noua-i haină, să devină mai accesibil și să-și revele din plin bogățiile. Dar și fără indici, rapoartele anuale ale soților Robert își păstrează deplina valoare, de vreme ce, așa cum o știu toți cîți obișnuiesc să le utilizeze cu regularitate, asemenea pagini de doctrină și metodă nu-s numai de consultat, pentru a afla un amănunt în legătură cu o problemă dată: sînt de citit și de recitit pentru lărgirea de orizont pe care o prilejuiesc și pentru asimilarea unor principii de lucru elaborate și încercate de-a lungul mai multor decenii de osteneți în serviciul științei. Mai mult decît oricare „buletin” specializat din cite se publică astăzi într-un domeniu sau altul; mai mult poate decît unele opere ale soților Robert luate în parte, *Buletinul epigrafic* reprezintă pentru cititorii de azi și de mîine un κτῆμα ἐξ αἰεὶ, la care cercetătorii viitori nu vor pregeta să se întoarcă atîta vreme cît va exista în lume interes pentru studiile epigrafice.

D. M. Pippidi

Inscriptiones Graecae Urbis Romae curauit L. MORETTI. Fasciculus primus (1—263), Romae, 1968, 239 p. în 8° (263 fotografii și desene în text). — Fasciculus secundus, pars prior (264—728), Romae, 1972, 249 p. în 8° (464 fotografii și desene).

Cum e îndeobște știut, în planul întocmit în 1903 de Wilamowitz-Moellendorff în vederea regrupării culegerilor de inscripții grecești din întreaga lume veche în cadrul noului Corpus universal denumit *Inscriptiones Graecae*, documentelor de acest fel din Italia și Sicilia li se rezerva volumul al XIV-lea, care urma să cuprindă deopotrivă și pe cele din Galia, Spania, Britania și Germania. În realitate, lucrarea apăruse dinainte — în 1890, mai exact — și fusese întocmită de Georg Kaibel, care-și sporea pe această cale titlurile la recunoștința epigrafiștilor, ciștigate cu doisprezece ani înainte prin publicarea cunoscutei antologii de inscripții versificate *Epigrammata Graeca ex lapidibus collecta* (Berlin, 1878).

Culegerea lui Kaibel avea fără îndoială merite mari în raport cu lucrările de acest gen elaborate fie și numai cu o generație înainte, ca secțiunea romană din CIG III îngrijită de Franz, în care numărul textelor editate nu trecea de 900, în timp ce IG XIV cuprinde nu mai puțin de 1400. De atunci, documente noi au continuat să iasă la iveală în Roma și împrejurimi, în așa măsură că reeditarea ansamblului devenea o sarcină urgentă a epigrafiștilor italieni, de la o vreme porniți cu rîvnă la publicarea inscripțiilor din Creta, Rodos, Cos și alte insule ale Sporadelor orientale. Aceste întreprinderi științifice mai vechi continuă în parte și astăzi, cum voi avea poate prilejul s-o arăt în alt loc. Nouă e, în schimb, inițiativa lui Luigi Moretti, care, la al IV-lea congres internațional de epigrafie greacă și latină, întrunit la Viena în 1962, comunica proiectul unei noi ediții a inscripțiilor grecești din Roma și care, începînd din 1968, a și început a ne pune la dispoziție roadele muncii sale susținute și spornice.

Despre meritele științifice ale editorului mi s-a întîmplat să vorbesc în darea de seamă despre o lucrare a sa din 1967 (St. clasice XII, 1970, p. 323—324). Aci prefer să arăt în continuarea celor amintite înainte, că descoperirile neîntrerupte de inscripții (unele leșite din pămînt, altele din arhive, în copii datînd din vremea Renașterii) au ridicat numărul textelor

consacrată publicațiilor despuiate de autori în această lungă perioadă, partea a III-a — *cuvîntelor franceze*. Inițiativa aparține lui Jean Pouilloux, directorul Institutului de epigrafie „F. Courby” din Lyon, dar meritul aducerii ei la îndeplinire e al colectivului de cercetători grupați în jurul Institutului, care a consacrat mai bine de zece ani acestei munci migăloase între toate. Felicitări tuturor pentru această realizare memorabilă. Recunoștința epigrafiștilor din lumea întreagă le e asigurată.

grecești din Roma la aproape 2000 — multe în versuri, și mai multe în proză, între care cele mai numeroase sînt cele funerare.

În această ordine de idei, în comunicarea de la Viena Moretti anunța intenția de a pregăti noul Corpus în trei fascicule: *Inscriptiones omnes praeter sepulcrales, Tituli sepulcrales praeter metricos și Epigrammata funeraria; fragmenta metrica minora*. Astăzi, culegerea începută se configurează într-un chip oarecum diferit, în sensul că, dacă primul fascicul cuprinde într-adevăr toate categoriile de inscripții cu excepția celor funerare, prima parte a fasciculului al doilea cuprinde numai un prim lot al epitafelor în proză, restul fiind rezervat părții a doua, în acest moment sub tipar; fasciculul al III-lea va fi consacrat în principiu epigramele funerare, dar se întrevede posibilitatea unui al IV-lea, menit să strîngă la un loc ceea ce editorul numește *Artificum et artis operum tituli*.

Despre oportunitatea inițiativei sau despre seriozitatea cu care e concepută lucrarea nu cred necesar să mai vorbesc, nici despre acribia cu care e realizată, în legătură cu care e de spus doar că editorul s-a ostenit să ofere cititorului o ilustrație bogată (practic toate textele sînt însoțite de fotografii sau desene) și că explicațiile care însoțesc documentele țin o cale de mijloc între notele oarecum criptice ale anumitor *corpora* de tip tradițional și amplele comentarii ale altor culegeri publicate în anii din urmă.

Evident, sub raportul conținutului, materialele editate în fasciculul prim sînt cu mult cele mai importante pentru istoric. Ele îmbrățișează, alături de cunoscutul *senatus-consultum bilingv* privitor la Asclepiades din Clazomene (textul latin și la Degrassi, *Inscr. Lat. liberae Rei publicae*, 513), două decrete onorifice votate la Akragas și Melite, un legămint de patronat încheiat între Pompeius și o cetate dorică din Sicilia, o lungă serie de dedicații ale unor regi sau cetăți din Asia Mică spre slava Romei și a lui Iupiter Capitolinus, altă serie de dedicații în cinstea unor împărați și a familiilor lor, mergînd pînă la sfîrșitul secolului al IV-lea, precum și aproape două sute de dedicații către zeii cei mai feluși din panteonul tradițional sau oriental. Se adaugă un număr restrîns de texte privitoare la spectacole scenice și sportive, precum și unele liste agonistice.

Cum nu poate fi vorba să mă ocup de toate (fără a mai vorbi de inscripțiile funerare din fasciculul al II-lea, prețioase pentru onomastică și pentru condiția socială a defuncțiilor, în majoritate sclavi și liberi), mă mulțumesc să semnaliez în treacăt interesul deosebit al celorva, spicuite între multe altele.

Nr. 2, decret agrigentin foarte bine conservat, oferă informații precise asupra organizării interne a cetății, motiv pentru care a și fost în repetate rînduri studiat de specialiștii istoriei constituționale a coloniilor din Grecia Mare. — Aceași observație despre nr. 3, decret din Malta, din prima jumătate a sec. al II-lea î.e.n. — Sub numerele 5—20 se editează, cum am avut prilejul s-o spun, dedicații și ofrande ale unei serii de regi și comunități din Asia întru slava Romei, după pacea de la Dardanus (84 î.e.n.). Destinate în principiu lui Iupiter Capitolinul, au fost pînă la urmă expuse într-o zidire anume pregătită, din pricina stării în care se găsea principalul sanctuar al Romei, incendiat în anul 83 (cf. cele spuse în această privință mai sus. p. 57 și urm.). — Curioasă și anevoie de explicat dedicația nr. 140 către un *Deus amabilis* (gr. *Kyrios*), a cărui identificare cu Asclepius mi se pare îndoielnică. Mai atrăgătoare ipoteza lui Mommsen, după care ar fi vorba de *Glykon* — „zeu dulce” —, al cărui nume a putut fi redat în latinește printr-un echivalent. — În sfîrșit, mai relev împrejurarea că sub nr. 160 putem citi acum, într-o publicație accesibilă, marea inscripție bacchică de la Torre Nova (azi la Muzeul Metropolitan din New York), editată în 1933 de Vogliano în *American Journal of Archaeology* și, tot acolo, îmbogățită de Franz Cumont cu un comentariu deocamdată nelocuit (cf. ale mele *Studii de istorie a religiilor*, p. 242—266).

D. M. Pippidi